

**XX. reál- és humántudományi Erdélyi Tudományos Diákköri Konferencia (ETDK)
Kolozsvár, 2017. május 18–21.**

**A FÁJDALOM TÁJÁBÓL FELSZAKADÓ
KIÁLTÁSOK
HERVAY GIZELLA POSZTUMUSZ
KÖTETÉBEN**

**Szerző: Sárkány Tímea
Babeş–Bolyai Tudományegyetem
Kolozsvár
Bölcsészettudományi Kar
magyar nyelv és irodalom –
világ- és összehasonlító irodalom szak
alapképzés, III. év**

**Témavezető: dr. Borbély András
egyetemi adjunktus
Babeş–Bolyai Tudományegyetem
Kolozsvár
Bölcsészettudományi Kar**

**Babeş-Bolyai Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar
Magyar Irodalomtudományi Intézet**

2017

A huszadik század végi irodalomtörténet általában mellőzni szokta a szövegek kontextusba helyezését, a close reading technika leszűkíti az olvasási módokat, és csak a szövegkorpuszra esik a fókusz, mellőzve szerzői biográfiát, történeti hátteret, ellenben a régebbi korok irodalomtörténetével, ahol a kutatások törvényszerűen felhasználják a szociokulturális aspektusokat¹. Viszont az utóbbi években történt egy fókuszváltás, a close reading szemléletről a kontextuális szemléletre tértek át az irodomelemzők, teret nyitva az eddig lényegtelennek hitt részletek előtt.

Dolgozatomban a kontextuális szemléletmódot próbálom követni, mivel fontosnak tartom fókuszba helyezni és megvizsgálni Hervay Gizella posztumusz kötetének² keletkezéstörténetét (és annak helyét), az épp aktuális hatalmi mechanizmusok hétköznapiakra és versekre gyakorolt hatásait, ezáltal egy történeti és egy irodalmi fókuszpont közt létrejövő mozgásvonalakból próbálok kirajzolni egy értelmezési teret.

Történeti vizsgálódásomnak viszont nem a centralizált történelem lesz a kiindulópontja, hanem a kutatás során a perifériákon kiteljesülő hatalmi mechanizmusok válnak fontossá. Michel Foucault *A hatalom mikrofizikája*³ című értekezésében elveti azt a deduktív módszert, miszerint a hatalmat az általánosság felől közelítve kell definiálni, mivel a perifériára szorult testeket (amik maguk is perifériakussá válnak) a hatalmi effektusok szubjektumokként konstituálják meg.

Foucault szerint a hatalom nem lokalizálható, erővonalai azon szubjektummal rendelkező testek között oszlik meg, akik rendelkeznek vele és akik elszenvedik. Az egyéneken keresztül árad szét, nem pedig rajtuk vagy bennük jut nyugvópontra. Viszont ezen egyének találkozási pontjai egy adott térben helyeződnek el, így fontos megvizsgálnunk, hogy a hatalom hogyan írja bele magát ebbe a térbe, hogyan hagy nyomot a felületeken, hogyan sajátítja ki, és mi történik a közös téren osztozók között.

Dolgozatomban ezt az értelmezői perspektívát működtetve szeretném felfejteni Hervay Gizella *Lódenkabát Keleteurópa szegén* (1983) című posztumusz kötetének szerzője elvét, meg szeretném vizsgálni azokat a témákat, amelyek egy komplex motívumhálót hoznak létre, de nincs egy rögzített jelentésük, mindig átíródnak, árnyalódnak versről versre haladva. A dolgozat első felében a tér felől közelítem meg az életművet záró kötetet, a haza és otthon fogalmát, és ennek a térbe ágyazottságát igyekszem megrajzolni az épp aktuális hatalmi mechanizmusok kontextusában. A dolgozat második felében pedig a hatalom és a nyelv közötti kapcsolatot vizsgálom a versekben, hogyan alakítja a hatalmi diskurzus a versnyelvet, milyen beszédpozícióból szólal meg a lírai én.

---

¹ SZOLLÁTH DÁVID, *Az autonóm irodalomfelfogás és a kommunizmus irodalomtörténete*. In: Uő.: A kommunista aszketizmus esztétikája, Balassi Kiadó, Budapest, 2011, 13. o.

² HERVAY GIZELLA, *Lódenkabát Keleteurópa szegén*. In: Uő., *Az idő körei*, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest-Kolozsvár, 1998.

³ MICHEL FOUCAULT, *A hatalom mikrofizikája*. In: Uő.: *Nyelv a végtelenhez*, Latin Betűk Kiadó, Debrecen, 2000, 315.o.

I. „megyek előre megállíthatatlanul / hazulról haza”

Hervay Gizella a posztumusz kötetében már a címben kijelöli azt a perifériát, amely tere lehet a Foucault-féle módszerre alapozott kutatásnak. A kelet-európai, esetünkben a romániai totalitárius diktatúra tere képezi azt a perifériát, amelyben a szubjektum sajátos világfelfogása, mozgástere konstruálódik, és nem egy konszenzus által centralizált hatalmi berendezkedésre mutat rá, hanem ennek alulnézetét, az individuuum tapasztalatán átszűrt hatalom-lenyomatokat olvashatjuk ki az utolsó kötet verseiből.

Az olvasás során nem csak azt a kérdést kell feltegyük magunknak, hogy ki beszél, hanem az is fontos, hogy honnan beszél. Hervay nemcsak a kötetcímben, hanem a programadó versben is kijelöli megszólalásának terét, azt a régiót, vagy Európa-szegletet, amelyet a későbbiekben egyre részletesebben problematizál.

A *Lódenkabát Keleteurópa szegén* kezdetű versben egy kollektív megszólalásmóddal indít („Lódenkabát Keleteurópa szegén / sorba mindnyájan belebújunk / a közös esőben”), és az egyéni sorsok térképeit, a halálokat, a hitek rézgombjait, a népek beleit, a szerelmek rúzfoltjait összecserélhetőként értelmezi. Ez egyrészt azzal is magyarázható, hogy a hatalom által konstruált szubjektumok összecserélhetőek, nincs rögzített identitása az embereknek, létmódjukkal legitimálják azokat a mechanizmusokat, amiket a hatalom megkövetel, másrészt az emberek összecserélhetősége épp a tárgyiasításukra, emberi mivoltuknak megvonására hívja fel a figyelmet, miközben nem eszmék és ideológiák összecserélhetőségéről van szó, hanem azoknak a tárgyi megképződésére irányítódik a tekintet (például „összecserélhető hitek rézgombjai”). Az egyetlen (a kötet elején még) pozitív hozadéka az összecserélhetőségnek épp az életben maradás: „ha igazoltatnak én te vagyok / te én / így talán életben maradunk” (*Ez a nyár dögtáviratokkal*). Viszont az életben maradtak tereként megnevezett *Keleteurópa* egy apokaliptikus tájként jelenik meg, amelynek szerves részét képezik a háború elemei: „ha akarod bunker leszek / a lecsapó repülő hasa alatt”, „nézzük a kardvirágos tankokat / a mentőautók halotti vonulását” (*Ez a nyár dögtáviratokkal*). A pusztítás és pusztulás materializálódik. Az egymásra hagy(at)ottság csak a szerelemben, és az ebből adódó másik iránti felelősségvállalásban oldódhat fel, válhat elviselhetővé, miközben végig meglapul a szorongás, a félelem, a bújkálás, elkerülve az önfeladást: „ki ne nyújtsd a kezed ki ne nyújtsd / lekaszálják / jaj ki ne nyújtsd / ez a hóhérsivatag nem a tiéd” (*Nézd ezt a sivatagot*).

A háború traumatikus élménye nagyméretű víziókba ágyazódik be, az idegenség, otthontalanság, menekülésvágy felszivárog a tudatalattiból. Fontos, hogy a kötet első pár versében jelennek meg ezek a háborúhoz kapcsolódó tapasztalatok, a továbbiakban kevésbé látványosan uralják a szövegkorpuszt. Ezt a struktúrát Foucault alapján a hatalom és háború közötti kapcsolattal támaszthatjuk alá, mivel „a politika a háború meghosszabbítása, a háború folytatása más eszközökkel. (...) A politikai hatalom egyfajta csendes háború formájában örökösen felülírja az erőviszonyokat, majd pedig beírja az intézményekbe, a gazdasági esélyegyenlőtlenségekbe, a nyelvbe, az emberek testébe”⁴. Mondhatjuk azt is, hogy a kötet ugyanígy a háború meghosszabbítását, a totalitárius diktatúra mechanizmusát mutatja meg a további versekben, ami ugyancsak az egyén létének ellehetetlenítését, felügyeletét és megfélemlítését helyezi a középpontba.

De milyen társadalom jön létre, ha a benne élők mindig csak a hiánnyal szembesülnek és ez létük szervező elve? Milyen az a tér, ahol az egyén idegennek és otthontalannak érzi magát? Hogyan konstruálódnak meg azok az életterek és identitások, ahol ez a bizonytalanság gyökerezik? Válaszul Alexander Kiossev bolgár szerző adhat magyarázatot ezeknek a szimptomáknak a felfejtésére. Szerinte azok a közép- és kelet-európai kultúrák, amelyek nem érzik elég fejlettnak magukat a nyugati civilizációhoz képest, de annyira mégsem fejletlenek mint egy harmadik világbeli afrikai törzs, öngyarmatosítást hajtanak végre, ami azt jelenti, hogy a nyugati mintákat nem rájuk kényszerítik, hanem önként másolni kezdik, hogy ezáltal ők is rendelkezni tudjanak azzal a „mindennel” (legyen történelmi, tudományos, művészeti, közéleti aspektus), amivel más nyugati kultúrák. Ezen kultúrák „identitása főként a fájdalom, a szégyen, vagy hogy általánosabban ragadjuk meg, a globális hiány traumájával van alapvetően megjelölve, sőt ez által jön létre. Ezen kultúrák eredete a hiányok fájdalmas jelenlétéből fakad, s történelme úgy beszélhető röviden el, mint évszázados erőfeszítések a traumatikus hiányosságok kiegészítésére vagy kiküszöbölésére”⁵.

Kutatásom során a totalitárius diktatúrák is ezen globalizáló elv alapján válnak megfoghatóvá. A vasfüggöny mögötti országok hozzák létre azt a Kelet-Európát, amelyben az osztálykülönbségek felszámolását, az egyének uniformizálását (főként az ideológia, szellemi dimenziók területén) és atomizálását (egymástól való elszigeteltségét) igyekeznek meghonosítani. Ebben az esetben elkerülhetetlenül felmerül egyéni-morális szinten az összecserélhetőség, az uniformizált identitások problematikája.

---

⁴ MICHEL FOUCAULT, *A hatalom mikrofizikája*. In: Uő: *Nyelv a végtelenhez*, Latin Betűk Kiadó, Debrecen, 2000, 310.o.

⁵ ALEXANDER KIOSSEV, *Jegyzetek az öngyarmatosító kultúrákról*, in: <http://aszem.info/2017/01/alexander-kiossev-jegyzetek-az-ongyarmatosito-kulturakrol/> (2017.04.20.)

Piotr Piotrowski úgy beszél a rendszerváltás utáni multikulturalizmusról, mint egy globalizáló hatalmi struktúráról, amit a megapoliszokon kívülre importálnak és mintaként használnak fel további (például közép- és kelet-európai) városokban is. Ennek az az egyik fő problémája, amit Homi Bhabhától emel át, az a „DisszemiNáció” veszélye, „vagyis hogy az ott élő etnikai és nemzeti kisebbségek megfosztatnak szubjektivitásuktól”⁶.

Hervaynál az összecserélhetőség problémája a totalitárius hatalom globalizáló gesztusaként fogalmazódik meg. Viszont mindkét esetben ugyanaz a probléma áll fenn, mégpedig a hatalom által kitermelt szubjektumok egyneműsége, összecserélhetősége kerül középpontba, ami legitimálja magának a hatalomnak a létjogosultságát, és az egyének közötti egymásra hatás által a folyamatos működésben tartását.

Ha a virtuális térképezeteket felcseréljük a valóságosan tapasztalt térrel, megbizonyosodunk, hogy „itt, Közép- és Kelet-Európában a multi-kulturalizmus helyett a nemzetiségek együttélése a fő probléma”⁷.

A trianoni felosztás traumája egy olyan mértékű erőszaktevélet volt, amely a magyar kultúrát felosztotta és más nemzetiségű kultúrák területeire szorította. Hervay költészetében fontos végigkövetni a verseken a haza fogalmának megképződését. Ez azért tűnt első olvasásra érdekesnek, mivel egy ponton eljut az olvasó oda, hogy tulajdonképpen a hazának a hiánya konstruál egy haza-képet.

Az otthonkeresés dialektikája, a versírás mint „határátlépés” vagy az élet mint „határsértés” (*Határátlépés minden versem*) jelenik meg ezekben a kései versekben, amelyek Hervay biográfiája alapján Magyarországon íródtak⁸. A keresés mint létmód egy túlfeszített ritmust ad ennek a költészetnek, „egymás szavába vágva mondjuk / magunkat a fulladásig” (*Határátlépés minden versem*), mivel a káosz és identitásvesztés tapasztalásának és keresésének kiírása az egyetlen levezetési formája, feloldása ennek a belső feszítésnek. Egy másik menekülési stratégia ebből a kaotikus és kilátástalan jelenből a gyerekkor(i táj)ba való visszavonulás, ami az érintetlenség és felelősségmentesség metaforája lehet, vagy éppen maga a halál, mert a múltban ragad, ha visszatér a gyerekkori dombok mögé, és gyerekként támad fel

---

⁶ PIOTR PIOTROWSKI, *Európa szűkre zónája*, in:http://www.balkon.hu/archiv/balkon_2000_06/t_piotrt_p.htm (2017.04.20)

⁷ PIOTR PIOTROWSKI, *Európa szűkre zónája*, in:http://www.balkon.hu/archiv/balkon_2000_06/t_piotrt_p.htm (2017.04.20)

⁸ „Hervay utolsó kötete voltaképpen a magyarországi költői periódus összegzését jelenti.”
BALÁZS IMRE JÓZSEF, *Hervay Gizella*, Kriterion Könyvkiadó, Kolozsvár, 2003, 132.o.

(Föltámadunk lám sírva aprópénzzel a szívben). Az elnyomásból egy olyan pozícióba lép ki, ahonnan egyrészt felülnézetből, önfelmentéssel szólalhat meg a kollektív mi, viszont a félelem traumatizáltsága következtében („elbújni egymás szemébe ki se látszunk / jaj félünk egymásra nézni is”) nem tud teljesen feloldódni („bújhatunk már akárhová”), a valós terek összerosódnak, aknamezőkön felrobbannak (Pozsony, Kolozsvár), vagy épp kilátástalanságával semmisíti meg a beszélőt („Óbuda temet esővel másnappal harmadnappal / sohanappal sohajövövel”).

A tér felosztása által generált identitászavar a *Mint aki idegenből jött meg* kezdetű versében kerül direkt kimondásra: „Mint aki idegenből jött meg / Magyarországra – magyarul / mondom a sorsom s mintha japánul / beszélnék mintha kínaiul”.

Nemcsak időzónaváltás, hanem kultúraváltás történik, amit az egyedüllét, a magára maradotság, a (nem nyelvi aspektusból, hanem gondolkodásmód, életvitel szempontjából eredő) meg nem értettség miatt marad feldolgozhatatlan: „papírról eszem a juhsajtot / mint a sittről menekültek / ha eljőnnél hozzám megterítenék // akinek senkije sincs már / ellensége a hó is // már nem tudom hogy otthon hány óra van...”. Ennek a vallomásosságnak a továbbírása az *Aki senkinek se kellek* versben válik teljessé, ahol „két mostoha hazának” „törvénytelen árvajaként” szólal meg (pontosabban énekel önmaga számára) a magára maradotságáról⁹.

Hervay verseiben kirajzolódik a természet és a kultúra közötti bináris oppozíció: míg a föld és a test természeti képződményként van jelen, addig a történelem (és a totalitárius diktatúrákat jellemző mechanizmusok) a civilizáció ideológiáját mutatja fel. Ez azzal magyarázható, hogy „a hatalom lényegénél fogva represszív, elnyomja a természetet, az ösztönöket, elnyom egy osztályt vagy elnyom egyéneket”¹⁰. A kultúra és a természet közötti ellentétek szétfeszítik a szöveget: „föld már a szemünk / az ágyékunk a szánk / a történelem talpa alatt” (Föld alatt szeretkezünk). Az egyéni sorsot egy fájdalmat okozó történelmi narratívába írja bele, nem tud ettől függetlenül megnyilatkozni: „A fájdalom már földig ér / nyugodt vagyok mint a holtak / akiket már születésük / helyéért is megzsaroltak // én nem tanultam történelmet / sorsom maga történelem” (*A fájdalom már földig ér*).

---

⁹ Hervay Gizella magára maradotságát a biográfia is alátámasztja. Láng Zsolt az *Élet és irodalomban* közölt Hervay haláláról és temetéséről szóló emlékezésében megdöbbentő részleteket tár fel hamvainak tologatásáról (arról, hogy halála után mennyi ideig tárolták egy kartondobozban, hogyan postázták vissza Kolozsvárra, és miért éppen Szilágyi Domokos mellé temették), amelyek ezen váteszi sorokat támasztják alá: „vihetnek már sehová / temetetlen halottnak”.

LÁNG ZSOLT, *Hervay Gizella temetése*, *Élet és irodalom*, LXI. évfolyam, 11. szám.

¹⁰ MICHEL FOUCAULT: *A hatalom mikrofizikája*

A versekben a test asszimilálódik az ipari tájba (ami az elhurcolásokkal, holokauszttal terhelt): „homlokomon kisiklik / az utolsó rabvonat” (Aki senkinek se kellek), „három napja és három éjszaka / halántékomon lüktet a haza / hátgerincem árva jegenye / elkoboztatott életem fele” (*Három napja és három éjszaka*) – miközben a hátgerinc jegenyéhez való hasonlítása a morális tartást állítja ellentétbe az elnyomással, szenvedéssel. Vagy éppen a táj antopomorfizálódik: „figyel a csend arcod a táj / fában kering a vér vajúdik a nyár” (*Fáradt arcodon a ránc felragyog*). Ezekben a versekben Hervay felbontja a saját test – artificiális környezet oppozíciókat, és lehetőség nyílik az egymásba íródásra. Az idézetek alátámasztják ezeknek az oppozícióknak a kontaminációját, a test térré, a tér testté válását.

A test racionális és civilizatorikus tapasztalása a bezártságot (önmagába fordulást) hordozza magában, mint börtön jelenik meg: „beköltözhetsz testem börtönébe” (*Ez a nyár dögtáviratokkal*), mivel ahogy a tér, úgy a test is alárendelődik a hatalomgyakorlásnak, ideológiák sajátítják ki, és erőszakot követnek el rajta.

A földdé válás aktusa több versben is megjelenik, méghozzá úgy, hogy ez a felszabadulást hordozza magában. Fontosnak tartom kiemelni a tér és a föld közötti különbséget, mivel a tér (a maga felosztottságával és kulturális-politikai meghatározottságával) egy ideológia alá rendelődik, jelölté válik, míg a föld eredendő, életadó materiaként jelenik meg, vagyis kulturálisan jelöletlen, a természet hatalmát és az újjászületést hordja magában. Martin Heidegger *A műalkotás eredete*¹¹ című munkájában föld és világ egyesüléseként írja le a műalkotást. Hervay verseiben míg a test és a tér egymásba íródik (kulturális értelemben), addig megjelenik a földdel eggyé válás aktusa is, amely a kultúra alóli teljes felszabadulást ígéri. A *Földdé tapostak* versben a tér (táj¹²) és föld kettőssége olvasható ki: míg a teret fölszaggathatják, bekeríthetik, elhatárolhatják és ideologizálhatják (akárcsak a testet, amelyen ugyanezek az elnyomó és kisajátító mechanizmusok érvényesülnek), addig a föld bevehetetlen marad, semmiféle civilizáció nem gyakorolhat hatalmat felette, és a halált követően, a test földbe bomlása során felszabadulhat a kultúra-konstrukciók alól: „fölszaggathatnak / bekeríthetnek / bevehetetlen vagyok / ágyékomon a fű szabad” (*Földdé tapostak*). Michel Foucault *Az utópikus test* című esszéjében a test egyik utópikus tereként a halottak országát tartja számon. Szerinte a „tükör és a holttest jelöl ki egy teret a test mélyen ősi, utópikus tapasztalatának; a tükör és a holttest csendesíti el, némítja meg

---

¹¹ MARTIN HEIDEGGER, *A műalkotás eredete*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1988.

¹² A térhez hasonlóan a táj sem egy hagyományos „természeti” táj, hanem ipari, artificiális, mesterséges táj. A táj már egy kulturális tapasztalat, fogalma a klasszicizmus és a romantika korában jön létre, s lényegében a civilizáció nézőpontjából nézett, már domesztikált, megszelídített, körbekerített természetet jelöli. Ezzel szemben a föld a nyers és elemi materiára, egyfajta megjeleníthetetlen anyagi/anyai többletre utal.

és zárja el (általunk lepecsételve) ezt a nagy utópikus dühöt, amely kikezdi és elpárologtatja testünket minden egyes pillanatban”¹³. Hervaynál a test romlása és földdel való egyesülése az utópikus düh kioltása mellett a hatalmi elnyomás alóli szabadulást is jelenti.

A *Szerelemre kiéhezetten* kezdetű versben a szerelem utáni vágyakozás magát a halált artikulálja, a szerelmi együttlét és a szerelemben való kiteljesülés a természettel eggyé válást mutatja fel értéként: „nem kell a komiszkenyér / tengereidet akarom / diók kopogását szívemen” (Szerelemre kiéhezetten). A test és a föld viszonya az egyesülés aktusaként¹⁴ van elbeszélve, mivel a materiák közötti kontaktus egy felszabadító katarzisként fogalmazódik meg: „föld alatt szeretkezünk a szabadsággal” (Föld alatt szeretkezünk), vagy éppen a föld hordozza magában azokat az értékeket, amelyek ebben az elnyomó létmódban szükségszerűvé válnak: „ültem a gyom közt földbeásott / szabadsággal és szerelemmel” (Gombnyomásos életveszélyben).

A különbözőképpen artikulálódó idegenség és otthontalanság – a kötet utolsó verseiben: „Ady árvái”, „versben bujdosók valahányan” (Te vagy az élő, én a holt) – a földre való hazatérésbe fordul át, mivel nem maradt olyan valóságos, földrajzilag behatárolható terület, ahol otthonra találna a beszélő, ezért a végső megnyugváshoz ennyi kell: „elég volna ha valaki jönne / a föld alá is hazamennék” (Legjobb lenne hazamenni).

A kötet keretes szerkezetében visszatér a közösségvállalás, a beszélő saját terheként éli meg a pusztítást és pusztulást („többesszámban pusztulok el” – *Még egy hiány a számadáshoz*). Otthonkeresése, önemésztő vívódása egy „harmadik honfoglalásban” teljesül ki, ami maga a halál.

II. „mert nyelvünket kifecamítják”

Michel Foucault *A hatalom mikrofizikája* című munkájában nemcsak a periférikus térre irányítja a fókuszot, hanem az itt történő hatalmi mechanizmusok periférikus, egyedi

---

¹³ MICHEL FOUCAULT, *Az utópikus test*, in: <http://tiszatajonline.hu/?p=50038> (2017.04.20.)

¹⁴ „A szeretkezés, a test önmagába záródása, végül is minden utópián kívüli létezés, minden sűrűségével, a másik kezeiben. A másik ujjai alatt, amelyek bejárják a testedet, annak minden eddig láthatatlan része életre kel. A másik ajkaival találkozáskor válnak érzékelhetővé ajkaid, a másik lecsukódó szemei előtt nyeri el arcod formáját, egy tekintet nézi lezárt szemhéjadat. A szerelem, hasonlóképpen, mint a tükör és a holttest, elcsendesíti, elnémítja, megnyugtatja tested utópiáját, bezárja, mint egy dobozba, becsukja és lepecsételi. Ezért van ilyen közeli rokonságban a szerelem a tükör és a halálos veszély illúziójával; és ha ennek a két veszélyes alakzatnak ellenére, amely körbeveszi, mégis annyira szeretünk szeretkezni, az azért van, mert a szerelemben a test *itt* van.”

MICHEL FOUCAULT, *Az utópikus test*, in: <http://tiszatajonline.hu/?p=50038> (2017.04.20.)

megnyilvánulásának vizsgálatához ad perspektívát: „nem azt kellett kutatnom, hogy a szuverenitásban – ahogy azt a filozófia elének állítja, legyen szó akár monarchikus, akár demokratikus jogrendről – hol és hogyan alapozódik meg a büntetőjog, inkább azt akartam látni, hogyan ölt testet ténylegesen a büntetés, a büntetésvégrehajtói hatalom bizonyos számú lokális, regionális és materiális intézményben. Ez lehet a kínvallatás vagy a bebörtönzés, és történhet a büntetés tényleges apparátusainak egyszerre intézményes, fizikai, szabályozott és erőszakos világában.”¹⁵

A totalitárius diktatúrák „feszítv nemzetépítés[e] mögött egy megfélemlített, megosztott, egymást kijátszó, a nyilvánosság számára láthatatlan érdekszövetségekből felépülő társadalom”¹⁶ jött létre. Kelet-Európában (esetünkben Romániában) ezen hatalmi berendezkedések intézménye a titkosszolgálat (Securitate) volt, amelynek titokzatossága spektakulumként volt hirdelve, mivel folyamatosan hírt adott jelenlétéről és hatalomgyakorlásáról. A félelmet azáltal tudták fenntartani, hogy nem lehetett tudni, ki a besúgó és ki a besúgott, néhol ezek a szerepek össze is mosódtak¹⁷. Amint azt már Foucault is tárgyalja, a hatalom kitermeli azokat a szubjektumokat, akik a későbbiekben legitimálni fogják működés módját. A totalitárius diktatúrák olyan szereplehetőségeket kínáltak fel, amelyben az alávetettek egy új identitást kell elsajátítsanak, a hatalom logikája szerint kell gondolkozzanak¹⁸.

---

¹⁵ MICHEL FOUCAULT, *A hatalom mikrofizikája*. In: Uő: *Nyelv a végtelenhez*, Latin Betűk Kiadó, Debrecen, 2000, 320.o.

¹⁶ KÖNCZEI CSILLA, *Civil a pályán. Vélemény a pártállami diktatúra titoktalanításáról*. In: Selyem Zsuzsa, *Magány és árnyék. Egy Szilágyi Domokos nevű ember a Szekuritáté hálójában*. Emberi Piramis Sorozat 1., Láthatatlan Kollégium – Tranzit Alapítvány, Kolozsvár, 2008, 48.o.

¹⁷ „A drámai ebben a színjátékban az volt, hogy néhány kivételtől eltekintve nem lehetett tudni, hogy kik azok, akik performálnak és miben áll tényleges szerepük. Megannyi potenciális besúgó, potenciális megfgyelt, ezekből épült fel a társadalom. A szereposztást „elfelejtették” közölni, ez a helyzet pedig kitűnő táptalajt biztosított az általános bizalmatlanság számára, az általános bizalmatlanság pedig jó fundamentuma volt a diktatúrának.”

KÖNCZEI CSILLA, *Civil a pályán. Vélemény a pártállami diktatúra titoktalanításáról*. In: Selyem Zsuzsa, *Magány és árnyék. Egy Szilágyi Domokos nevű ember a Szekuritáté hálójában*. Emberi Piramis Sorozat 1., Láthatatlan Kollégium – Tranzit Alapítvány, Kolozsvár, 2008, 39.o.

¹⁸ „A foglyok gyakran több tíz vázlatot írtak meg, míg sikerült ráérezniük a bűnöző-forgatókönyvre, melyet az ügynök kielégítőnek talált. Az ilyesféle forgatókönyvek és identitások kiötlésének képessége – akár elhitte ezt az áldozat, akár nem – bizonyította, hogy az áldozat felmérte a titkosrendőrség logikáját és alkalmazkodott fogalmazási szabályaihoz. Az, hogy az egyén önmagára vetítette a rendőri ideológiát, hasbeszélő-vallomást eredményezett. A titkosrendőrség elvont logikája hatalmába kerítette az áldozat testét: nem csupán annak világfelfogását határozta meg, de saját önértékelését is. Azaz, az ideológia megtestesült és újraszervezte az áldozat érzéseinek és percepciójának rendszerét.”

CRISTINA VATULESCU, *Lebilincselte életrajzok: a titkosszolgálati dosszié a Szovjetunióban és Romániában*. (ford. Mihálycsa Erika). In: Selyem Zsuzsa, *Magány és árnyék. Egy Szilágyi Domokos nevű ember a Szekuritáté hálójában*. Emberi Piramis Sorozat 1., Láthatatlan Kollégium – Tranzit Alapítvány, Kolozsvár, 2008, 22.o.

A titkosszolgálat figyelme méltó hatalmát arra is használhatja, hogy „az emberi testet ideologikus modellekbe préseli bele, példának okáért az állami bűnözőbe”¹⁹. Az egyének nemcsak fizikailag válnak erőszak áldozatává, a hatalmi mechanizmusok létrehozta egy sajátos (bürokratikus) nyelvezetet, gondolkodási struktúrát, ami beégett az emberek hétköznapjaiba (lásd napi jelentések írása, gyakori kihallgatások), így tulajdonképpen kisajátították a beszélt nyelvet. A hatalmilag birtokolt nyelv idegenné válik az emberek számára, már nem egyéni célt szolgál, hanem alárendelődik a diktatúrák ideológiájának. A vallatások során megírt önéletrajzok és a megfigyelési jelentések is ebben a személytelen, bürokratikus hangnemben íródtak²⁰.

Hervay Gizella posztumusz kötetében különbözőképpen artikulálódik a megszólalás problematikája. Például a szavaktól való megfosztottság: „szó lehasítva a szájról” (*Mert nincsen immár se sötétség...*), a nyelv kifecamítése: „mert nyelvünket kifecamítják / hogy már nem érthetjük egymást” (*Mert nyelvünket kifecamítják*), a jelentéstől megfosztott szavak általi propaganda: „van aki kiüríti a szavakat / mert kiürült szavakkal idomítják” (*Van aki csak szabadban tud beszélni*), a beszéd leértékelődése: „hull a szemét a szánkából” (*Lódenkabát Keleteurópa szegén*), és az elhallgatás: „szánkban megköt a beton” (*Lábnymunkban kialszik a fű*). Az „elnémításból született szavakat” a halál kíséri, miközben mögötte húzódik az a feloldozó törekvés, szabadság iránti vágy, hogy „kitaláljuk / a hóhér nélküli hazát // szabadon / egymás szemében” (*Térkép tenger nélkül*).

A titkosszolgálat intézményének két lényegi megfélemlítési módszere (a besúgás és a kihallgatás) különböző variációkban artikulálódik Hervay verseiben. A besúgás aktusa az egyének félelemben tartását és egymástól való izolációját segítette elő, így az egymás iránti bizalom is teljesen megbomlott: „tilos szövetkezni a széllal / besúgják / már enni sem tudok” (*Most már mindig így*). A félelem körbevesz mindent, még a természeti elemekben sem bízhat az ember, mindenki besúgó és mindenki besúgás tárgyává válik²¹. „Hallgatóznak az országos fülek /

---

¹⁹ CRISTINA VATULESCU, *Lebilincselte életrajzok: a titkosszolgálati dosszié a Szovjetunióban és Romániában*. (ford. Mihálycsa Erika). In: Selyem Zsuzsa, *Magány és árnyék. Egy Szilágyi Domokos nevű ember a Szekuritáté hálójában*. Emberi Piramis Sorozat 1., Láthatatlan Kollégium – Tranzit Alapítvány, Kolozsvár, 2008, 18.o.

²⁰ CRISTINA VATULESCU, *Lebilincselte életrajzok: a titkosszolgálati dosszié a Szovjetunióban és Romániában*. (ford. Mihálycsa Erika). In: Selyem Zsuzsa, *Magány és árnyék. Egy Szilágyi Domokos nevű ember a Szekuritáté hálójában*. Emberi Piramis Sorozat 1., Láthatatlan Kollégium – Tranzit Alapítvány, Kolozsvár, 2008, 20.o.

²¹ „Mindennapi banalitások váltak államtitokká, mihelyt magánterükből előbányászták és behurcolták a sztálinista titkosság gigantikus tömegmutatóvá, mely a sztálinista dossziét eltüntette szem elől, ugyanakkor viszont keretbe is foglalta, mint egy rögeszmés igézet tárgyát.”

szolgálatos szolgagerincűek” (*Három napja és három éjszaka*) és a morálisan egyenes gerincű, lázadó, önálló szubjektumok feszülnek egymásnak. Az ellenállás Hervaynál egy morális felsőbbrendűségként mutatkozik meg: „rácsok mögött méltósággal / járunk ha kell káromkodunk / de nem árverezzük el a világot / bőrkabátosokkal nem alkuszunk / virágok kelyhébe nem köpünk / nem sűgjük be halottainkat” (*Mert fuldoklásunk szenzáció*). Ez a pozíció mégsem csap át didaktikus moralizálásba, mert az ellenállás végsőig való kitágítása ironikussá válik („nem sűgjük be halottainkat”), de ez nem hitelteleníti az ellenállói perspektívát.

Cristina Vatulescu a titkosszolgálati dossziékat így írja le: „hemzseg[nek] a töredékes, gyakran egymásnak ellentmondó, kulcslyuk által keretezett képektől”²². A többféle narratíva egymás mellé rendelődésének mégis ez a kulcslyuk lehet a metaforája, ami a leskelődést, megfigyelést, bizonyos keretek által meghatározott látószöveget hordozza magában. Hervay *Lesünk a kémlelőlyukon magunkra* kezdetű versének olvasása lineárisan kezdődik, viszont képversként fejeződik be. A vízszintesen olvasható „kisbetűt” és a függőlegesen olvasható „lesünk” szavak egy négyzetbe foglalt kémlelőlyukat formáznak, amely által a megfigyelés vizuális reprezentációja jön létre. A saját magára lesés félelmet generál, arra kényszeríti az egyént, hogy egy külső perspektívából figyelje magát, és ehhez mérten alakítsa magatartását, identitását, hogy a hatalom által konstruált szubjektum képének megfeleljen.

A kihallgatások személyes és traumatizált tapasztalata is megjelenik a versekben: „vallatófényhez szokott szemem / álmában is nyitva marad” (*Hullik a hajnal mint a haj*) a kollektív rákérdezés mellett: „meztelenül a vallatófényben / hány szemünk van már hány fülünk?” (*Mert nincsen immár se sötétség se menedék se néma gyász*). A vallatások aktusa beivódik a zsigerekbe, a fájdalom (amit a dossziék tartalma elrejt) a korabeli technika által rögzítődik: „kihallgatás a zsigerekben / sikoltás magnószalagon” (*Rabruhában a szerelem*). A periférián történő hatalomgyakorlás direkt módon nyilvánul meg azáltal, hogy a versek reflektáltan mutatnak rá a beszélő (nemzeti) kisebbségi pozíciójára, megszólalásmódjára, nyelvhasználatára: „és káromkodtam tájszólásban / mert tájszólásban kihallgattak” (*Gombnyomásos életveszélyben*).

CRISTINA VATULESCU, *Lebilincselte életrajzok: a titkosszolgálati dosszié a Szovjetunióban és Romániában*. (ford. Mihálycsa Erika). In: Selyem Zsuzsa, *Magány és árnyék. Egy Szilágyi Domokos nevű ember a Szekuritáté hálójában*. Emberi Piramis Sorozat 1., Láthatatlan Kollégium – Tranzit Alapítvány, Kolozsvár, 2008, 28.o.

²² CRISTINA VATULESCU, *Lebilincselte életrajzok: a titkosszolgálati dosszié a Szovjetunióban és Romániában*. (ford. Mihálycsa Erika). In: Selyem Zsuzsa, *Magány és árnyék. Egy Szilágyi Domokos nevű ember a Szekuritáté hálójában*. Emberi Piramis Sorozat 1., Láthatatlan Kollégium – Tranzit Alapítvány, Kolozsvár, 2008, 27.o.

„A kihallgatás azzal kezdődik, hogy a fogollyal kitöltetnek egy részletes kérdőívet és megíratják vele az önéletrajzát és az ismerősei névsorát.”²³ Hervay Neve *neme foglalkozása stb.* versében leképezi a kihallgatás kérdőív-kitöltő fázisát és magát a vallatást. A cím az űrlap struktúráját idézi, a szövegkorpusz kérdőív kitöltését követő vallatási szituációt elevíti meg az élőbeszéd artikulálásával. Mintha egy magnószalagról készült jegyzőkönyvet olvasnánk, depoetizált a versbeszéd, a feszültség a folyamatos elhallgatás és kitörés között jön létre. A kezdeti tagadás („nem én voltam...”, „kérem nem én voltam ott...”) és a töredelmes bevallás („én kiabáltam...”, „vertem a gépet... üvöltöttem... szólt a rádió”) folyamatosan váltakozik, keresi a beszélő azt a logikát, amely által megfelelhethet a hatalomnak. Zaklatott a dikciója, ezért is tud hűsbavágóan hiteles lenni. A verset lezáró „csend” a kialakult feszültséget hosszan kitartja, az elhallgat(tat)ás által az olvasóban is megszületik a félelem.

A *Félelem hadifoglyai* című versben felfüggesztődik az emberi mivolt, és űrlappá tárgyiasítva találkoznak egyének, akik ha elhitetik magukkal a közönyt, csak tagadják a félelmet és a megtöretést: „megállunk a bemutatkozásnál / űrlap az űrlapnak – anyja neve? / kéz a kezét kaszálja // félrenézünk – volt ott még valaki? / átlépünk egymáson / és nem örülünk bele”.

A kihallgatások traumája annyira beszivárog a zsigerekbe, hogy még a halál után is ez a szituáció idéződik be: „legjobb lenne hazamenni / halál utáni kihallgatásra / ülni a vallatósobában / írástudatlan írástudatlan” (*Legjobb lenne hazamenni*), pedig tanúságtételt is tesz a beszélő: „nem súgom be a neveket” (*Úgy írok mint a halálraítélt*).

Keleteurópa szegén többféle beszélői pozíció jelenik meg. A kötet nyitóversében megjelenő közösségi sorsvállalás által képződik meg egy kollektív hang, az összecserélhetőség tapasztalata hozza létre ezt a magatartást, amelyben megképződik az egymás iránti és az igazságok kimondása iránti felelősségvállalás. Ez a kollektív hang fokozatosan visszatér a kötet verseiben, eleinte nagyon erősen és radikálisan ellenzéki hangnemben szólal meg, majd egyre kilátástalanabb pozícióból szól a közösségért hangot adó én, aki a halált látja az egyetlen feloldozási lehetőségnek az elnyomás alól.

A másik jellemző megszólalásmód a konfesszió, amely sokkal személyesebb, a beszélőre irányított, de mégis képes univerzálissá kinőnie magát. Ebből a pozícióból a megfélemlítés, az

---

²³ CRISTINA VATULESCU, *Lebilincselte életrajzok: a titkosszolgálati dosszié a Szovjetunióban és Romániában*. (ford. Mihálycsa Erika). In: Selyem Zsuzsa, *Magány és árnyék. Egy Szilágyi Domokos nevű ember a Szekuritáté hálójában*. Emberi Piramis Sorozat 1., Láthatatlan Kollégium – Tranzit Alapítvány, Kolozsvár, 2008, 19.o.

elnyomás, a beletörődöttség és a szabadság iránti vágy különböző formái fogalmazódnak meg a versekben: „bevallok minden háborút / az igazit is ami itt nő bordáim közt” (*Éretted én letérdelek*). Valójában a külső hatások okozta morális vívódások, az emberségétől megfosztott és tárgyiasított egyén belső küzdelme adja az alapszituációt ehhez a beszédpozícióhoz.

Ennek a vallomásos vonalnak van egy metaforizált ága is, amikor a beszélői pozíció kimozdul a társadalmi szerepből, és az alakváltással kitágítja az elnyomás tapasztalatát mondjuk egy feketerigóra vagy egy jajveszékelő jegenyére. A *bordák között növekedő háború* bevallását követően a test megszűnik testnek lenni: „arcomról elmúlik a hús / ágyékomról az erdő / mellemről a málna / domború hasam kihasad” (*Éretted én letérdelek*). Utópisztikusan²⁴ először krumpliszsákként nevezi meg magát testének felszámolódását követően, majd feketerigónak („krumpliszsák lettem Uram // ujjadon feketerigó”). *Mert a remény feketerigó* kezdetű versben a feketerigóhoz való hasonulás értelmet nyer, mivel a feketerigó azonosítódik a reménnyel, a védtelen gondolattal (az eredendő szabadsággal) és a feladhatatlan távirattal (ami az egyén jogainak megvonásaként áll itt metaforaként). A madár mint remény – aki az Úr ujján foglal helyet – megnyit egy szakrális dimenziót is. A madárba sűrítődik nemcsak a szabadság, hanem a szabadság megvonásának feszültsége is, és ez a kettősség a *betonkalicka és a homlok mögé* (többszörösen) *bezárva* minden reggel újraépíti önmagát. Az ellenállást és a híradást a természeti elemek is magukban hordozzák, antropomorfizálódnak: a „jegénye jajveszékelése” (Úszik a fiú a füstben) az ember fájdalmait, a kint hangosítja ki, és amíg (áttételesen) a „hársfák híreket hámlanak” (Fáradt szemed földszínű), a hatalom gyakorlói elkezdik az irtást, mert nincs szükség lázítókra, forradalmárookra, akik megbontják a totalitárius rendszer struktúráját, az elnyomó és kisajátító rendet.

Míg a beszéd folyamatosan kontrollálva van, ellehetetlenítik – „szánkban megköt a beton” (*Lábnymunkban kialszik a fű*) vagy „csak száj nem nyílik – összezárva / sem enni sem szólni nem tudunk / csak ülünk s ahogy nézzük egymást / fülünkben szánkban nő a fű” (*Szobám lassan benépesül*) – addig a(z) (vers)írás létszükségletté válik. A beszélő társadalomban elfoglalt pozíciója: költő. „Mert pontosan fogalmazok / céltábla lett a homlokom” (*Mert pontosan*

---

²⁴ „Az utópia egy minden helyen kívüli hely, de egy olyan hely, ahol testem test nélkülivé válik, testem szép lesz, tiszta, átlátszó, fénylő, fürge, mérhetetlen hatalmú, végtelen kiterjedésű, megszabadított, láthatatlan, védett és örökké változó.”

MICHEL FOUCAULT, *Az utópikus test*. In: <http://tiszatajonline.hu/?p=50038> (2017.04.20.)

fogalmazok) – vallja be nyíltan, őszintén és kétségbeeséssel reflektálva az írásra, amely által az áldozat szerepébe kényszerítik, kiszolgáltatja magát elveinek és gondolatainak, mert nem hagyja magát alárendelni a felette hatalmat gyakorlónak. Erre válaszként, ha már a szavakat kisajátította a totalitárius diktatúra, kiüresítette és azzal próbál a saját ideológiájába belenevelni az egyéneket, akkor a saját eszközével kell ellene fordulni: a versnyelv adaptálja a bürokratikus nyelvezetet²⁵, és kiforgatóan állítja szembe a nyelvet a hatalom morálisan problémás működésével. Hervaynál a vers általi megszólalás nem egy opció a kiteljesedő életre: „azt mondják verset írok / azt mondják élek – szégyellem / magam – elfordulok” (*Hullik a hajnal mint a haj*), a versírás mint menekülés vagy mint a korlátok közé szorított élet metaforája jelenik meg: „faltól falig lépett versláb a sorsom” (*Megvámolt testemre tetoválva a jel*). A versírás annak a szenvedésnek a lenyomata, amelyet a totalitárius diktatúrák kényszerítenek az egyénre: „mert fuldoklásunk szenzáció / s verseinket mint napi pletykát / viszik világvárosokon át” (*Mert fuldoklásunk szenzáció*). Ebben a versben a kelet-európai diktatúra egzotikumként mutatkozik meg a fejlett nyugat megapoliszaiban, kiállítási tárgyként csodálják az ott születő alkotásokat, amelyekben végig ott van egy keserű (ön)íronia és a megtörés iránti ellenállás.

Persze ez nem tud radikálisan megnyilvánulni, mert a hatalmi struktúrák figyelemmel követik, megfélemlítik és megbüntetik az ideológia alól kibúvókat, így a test megtörése sem elkerülhető. Ha test és szövegtörés közötti hasonlóságokat keresünk, megállapítható, hogy „a test elsősorban úgy jelenik meg, mint tárgy, mint a tekintet számára jelenlevő tiszta láthatóság, mint felület, mint eszköz. [...] Vajon nem a test az, ami helyet ad magán a jelölés megszületésének, ami egyáltalán lehetővé teszi azt, hogy a diszkurzus megszülessen, hogy létrejöjjön az a szimbolikus intézményrendszer, amely aztán létrehozza a testet mint tárgyat, mint egyik létezőt a többi között, mint eszközt, amely az én számára külsődleges, és ami a külvilág elérése szempontjából szükséges rossz csupán?”²⁶ – teszi fel a kérdést Bagi Zsolt, aki szerint a

---

²⁵ Balázs Imre József rámutat a korszak egyik jellemző megszólalásmódjára, mely szerint a „bürokratikus nyelvet” beemelik a versekbe, de „lebomlása hangsúlyosabban az 1956 táján fellépő fiatal írók és költők – Szilágyi Domokos, Hervay Gizella, Lászlóffy Aladár, Szilágyi István, Bálint Tibor és mások – életművében kezdődött el, és a hatvanas évek közepére vált érzékelhetőbbé. E fordulat nyomán meg-megújuló hangerővel hangzott el az ’intimizmus’ vádja, amely egy idő után az ’intellektualizmus’ címkéjével is váltakozhatott. A fordulat ugyanis lényegileg a ’helyi’, köznapi nyelvváltozatra épült, depoetizáló és dekonstrukciós stratégiák révén.”

BALÁZS IMRE JÓZSEF, *A hatalmi beszéd az erdélyi magyar irodalomban a második világháború után*. In: Uő. (szerk.): *A sztálinizmus irodalma*, Korunk – Komp-Press Kiadó, Kolozsvár, 2007. 57. old

²⁶ BAGI ZSOLT, *A szabálytalan test szépségei*. In: <http://magyar-irodalom.elte.hu/prae/pr/200111/29.html> (2017.04.20.)

test egy olyan kulturális képződmény, ami magán hordja az őt identifikáló diskurzusokat. Ha a periférikus testeket a hatalmi effektusok konstituálják szubjektummá, ez azt jelenti, hogy a hatalmi diskurzus beleíródik a testbe, megbélyegződik és ezáltal válik felismerhetővé (gesztusai, cselekedetei által). A beszélő (határátkelésnél – otthonkeresés során) megvámolt teste jelekkel van tetoválva (*Megvámolt testemre tetoválva a jel*), és ezek a tetovált jelek stigmaként égben bele a bőrbe, egy enigmatikus, kódolt nyelvet²⁷ hozva létre. Hervaynál a testbe verset tetoválnak: „testemet zúzzák be könyvmalomba / verssel tetovált testemet” (*Most már mindig így*), így máris olvashatóvá válnak a kódoltnak hitt jelek. Azok a versek, melyekben a szenvedés és a szabadulás nemcsak a papíron rögzítődik, hanem a bőrön is, azok a versek az ős-írásnak²⁸ adnak felületet. Az ős-testet és az ős-írást pedig csak akkor leszünk képesek elsajátítani, magunkévá tenni, ha rátalálni a ritmusára. Úgy gondolom, Hervay versei tesztelhetővé válnak hangos olvasással, amikor a szövegek zeneisége és a gondolatritmus összekapcsolódik bennük, felmutatva az a belső feszültséget, ami a bordák között nő, és ami csak az írás által kicsatornázható.

---

²⁷ „A tetoválás, a smink és a maszk kétségkívül egy egészen más dolog, hiszen arra valóak, hogy általuk kapcsolatba kerüljön a test titkos hatalmakkal és láthatatlan erőkkkel. A maszk, a tetovált jel és az arc kifestése egy nyelv: egy enigmatikus, kódolt és titkos nyelv; rásimul a testre és ráhívja az isteni erőt, a szent csendes hatalmát, vagy a lüktetően élő vágyat. A maszk, a tetoválás, a kifestett arc egy másik térbe helyezik a testet, egy olyan helyre juttatják, melynek nincs közvetlen helye a világban; a testet egy képzeletbeli tér egy darabjává teszik, amely az istenek birodalmával vagy a másvilággal fog kommunikálni.”

MICHEL FOUCAULT, *Az utópikus test*. In: <http://tiszatajonline.hu/?p=50038> (2017.04.20.)

²⁸ „Az ős-írás nem más mint az ős-test: a megélt test, ahogy a megélt írás eleve viszonyban áll más testekkel, más írással.”

BAGI ZSOLT, *A szabálytalan test szépségei*. In: <http://magyar-irodalom.elte.hu/prae/pr/200111/29.html> (2017.04.20.)

Konklúzió

A kutatás során igyekeztem elsajátítani a kontextuális szemléletmód értelmezési stratégiáit, amelyek hozzásegítettek Hervay Gizella költészetének egy másik perspektívából történő vizsgálatához. A *Lódenkabát Keleteurópa szegén* című posztumusz kötete hiányköltészetként tárgyalható, mivel egy folyamatos úton levés, keresés, vágyakozás artikulálódik a versekben, a haza, a nyelv, a beszédpozíciók keresése, váltakozása dinamikus ellentmondásokra épül, a belső feszültség a félelem és üzőtttség, a szabadság utáni vágy között húz erővonalakat, amelyet a múltat és a jövőt kötik össze a jelennel egy nagy méretű vízióban. A kötet motívumai sem centralizáltak, a jelentésadás és jelentéskioltás feszültsége folyamatosan újraolvasásra, átértelmezésre készíti az olvasót, komplexitása egy motívumhálót rajzol.

A hiány jelenvalóvá teszi a hiányzót, a lázadás, a szabadságvágy és a feloldoztatásra tett kísérletek megmutatják a totalitárius diktatúrák elnyomását, kisajátítását, megfélemlítési mechanizmusait, néhol metaforizáltan, máshol pedig realiztikusan, depoetizáltan. Hervay költészetében megmutatkozik a káosz, amivel egyedül kell szembenézni, megmutatkozik a vágy egy társ iránt, és megmutatkozik a nő, az anya, a szerető, akinek képét további kutatásaim során fogom kibontani.

Bibliográfia

ALEXANDER KIOSSEV, *Jegyzetek az öngyarmatosító kultúrákról*, in:

<http://aszem.info/2017/01/alexander-kiossev-jegyzetek-az-ongyarmatosito-kulturakrol1/>
(2017.04.20.)

BAGI ZSOLT, *A szabálytalan test szépségei*. In: <http://magyar-irodalom.elte.hu/prae/pr/200111/29.html> (2017.04.20.)

BALÁZS IMRE JÓZSEF, *A hatalmi beszéd az erdélyi magyar irodalomban a második világháború után*. In: Uő. (szerk.): *A sztálinizmus irodalma*, Korunk – Komp-Press Kiadó, Kolozsvár, 2007. 11-61.o.

BALÁZS IMRE JÓZSEF, *Hervay Gizella*, Kriterion Könyvkiadó, Kolozsvár, 2003.

CRISTINA VATULESCU, *Lebilincselte életrajzok: a titkosszolgálati dosszié a Szovjetunióban és Romániában*. (ford. Mihálycsa Erika). In: Selyem Zsuzsa, *Magány és árnyék. Egy Szilágyi Domokos nevű ember a Szekuritáté hálójában*. Emberi Piramis Sorozat 1., Láthatatlan Kollégium – Tranzit Alapítvány, Kolozsvár, 2008, 11-36.o.

HERVAY GIZELLA, *Lódenkabát Keleteurópa szegén*. In: Uő., *Az idő körei*, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest-Kolozsvár, 1998.

KÖNCZEI CSILLA, *Civil a pályán. Vélemény a pártállami diktatúra titoktalanításáról*. In: Selyem Zsuzsa, *Magány és árnyék. Egy Szilágyi Domokos nevű ember a Szekuritáté hálójában*. Emberi Piramis Sorozat 1., Láthatatlan Kollégium – Tranzit Alapítvány, Kolozsvár, 2008, 37-48.o.

LÁNG ZSOLT, *Hervay Gizella temetése*, Élet és irodalom, LXI. évfolyam, 11. szám.

MARTIN HEIDEGGER, *A műalkotás eredete*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1988.

MICHEL FOUCAULT, *A hatalom mikrofizikája*. In: Uő.: *Nyelv a végtelenhez*, Latin Betűk Kiadó, Debrecen, 2000, 307-330.o.

MICHEL FOUCAULT, *Az utópikus test*, in: <http://tiszatajonline.hu/?p=50038> (2017.04.20.)

PIOTR PIOTROWSKI, *Európa szűkre zónája*, in: http://www.balkon.hu/archiv/balkon_2000_06/t_piotrt_p.htm (2017.04.20)

SZOLLÁTH DÁVID, *Az autonóm irodalomfelfogás és a kommunizmus irodalomtörténete*. In: Uő.: *A kommunista aszketizmus esztétikája*, Balassi Kiadó, Budapest, 2011, 11-15.o.